

2

Osasuna

Osasuna munduko ondasuna

1 Jarduera	Sendagileak, petrikiloak...
Mintzamina	<p>Edukiak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trebetasuna. mintzamina. <p>Prozedura</p> <p>Atariko jarduera honetan mintzari ekingo diote osasun alorrean sartzeko. Honela hartu beharko da jarduera hau: berotze ariketa gisa. Talde txikietan jarrita, minutu gutxi batzuk emango dituzte hizketan. Ariketa agortua dagoenean, hurrengora pasatuko gara.</p>
2 Jarduera	Hotzeria
Entzumena	<p>Edukiak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trebetasuna: entzumena. • Testua: bi pertsonaren arteko elkarrizketa, senar-emazte batzuen artekoa. <ul style="list-style-type: none"> Ezaugarriak: 1. Erregistroa: informala. 2. Lexikoa: osasun arloari buruzkoa. 3. Helburua: sintomak, gorputz egoerak deskribatzen ikastea. 4. Adierazpide linguistikoak: Geroago (nozioetan) azalduko direnak: <ul style="list-style-type: none"> • Mina adierazteko: nongo(a) + mina izan / minez egon. • Gorputz egoerak adierazteko: beroak egon / bero izan... • Hitzak osatzeko bideak: atzizkiak: -ka. <p>Prozedura</p> <p>Jarduera honetan elkarrizketa bi aldiz adituko dute. Ulermen xehea erabiliko du ikasleak sintomak ulertu eta jasotzeko.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hona hemen elkarrizketaren transkripzioa: <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center; margin: 10px 0;"> <p>Elkarrizketa: Emaztea etxean dago eta senarra heldu da</p> </div> <p>Senarra: Epa Karmele, heldu naiz. Atxiiiis!</p> <p>Emaztea: Jesus! Ene, ez duzu batere aurpegi ona!</p> <p>Senarra: Ba ez, egia esan oso goiz txarra pasa dut lanean. Hau gorputzaldi eskasa!</p> <p>Emaztea: Bai, begietan igartzen zaizu, malkotan dituzu eta.</p> <p>Senarra: Begiak bakarrik balira... Burua lehertu beharrean dut. Atxiiiis! Gainera batzuetan beroak nago, beste batzuetan hotzak. Burutik beherako hotzikara dut.</p>

Emaztea: Seguru sukarra izango duzula, eta nola gainera! Bekokia bero-beroa duzu.
Senarra: Hau nazka! Atxiiiis! Mukizapia sudurrean eta doministikuka eman dut goiz osoa.

Emaztea: Egon lasai! Eseri eta jarri termometroa besapean. Zorabiorik izan al duzu?
Senarra: Ez, hori ez, eta ez dut botagalerik izan. Baina eztarriko mina dut. Ezin dut irentsi. Pintxo erdia utzi behar izan dut kafea hartzera atera naizenean.

Emaztea: Orduan bihar eztulka hasiko zara. Ea termometro hori! ... 39 duzu. Hartu aspirina bat eta zoaz ohera. Ez ahaztu mukizapiak, beharko dituzu eta! Sudurra gorri-gorria duzu, pailazoa dirudizu, ja, ja...! Jatea ez zaizu kome-ni, likido asko edatea, berriz, bai; oraintxe emango dizut limoi-ura, egarriak ez bazaude ere. Izugarrizko gripea harrapatu duzu. Pena da baina igande honetan ezin izango zara futbol partidua ikustera joan.

Senarra: Kaka zaharra! Igande honetan Osasunak R. Madrilen kontra jokatuko du.
Emaztea: Tira, tira ohera, ea sendatzen zaren!

Dituen sintomak	Ez dituenak
<ul style="list-style-type: none"> • Buruko mina • Hotzikara • Sukarra • Eztarriko mina	<ul style="list-style-type: none"> • Zorabioa • Botagalea • •

Gogoan hartu

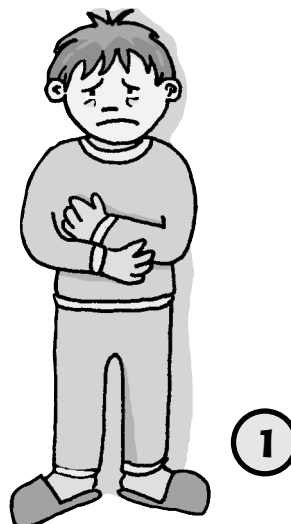
Helburua

Osasunaren inguruko lexikoa (substantiboak batez ere) aurkeztu eta bereganatzen joatea. Ariketa honetan agertzen diren hitz guztiak 2. jardueran (entzumenean) azaldukoak dira.

Prozedura

Marrazki bakoitzari dagokion zenbakia jarri behar dute.

Soluzioak:

N

Mina, gorputz egoerak...

Jarduera honen helburua nozio zehatz baterako (gaixotasunen sintomak eta gorputz egoerak deskribatzeko) aurreko jardueraren batean agertu diren baliabide linguistikoak eskaintzea da, horiei errepara diezaieten. Hauexek dira oraingoan eskaintzen ditugunak:

- Mina adierazteko: nongo(a) + mina izan / minez egon
- Gorputz egoerak adierazteko: beroak egon / bero izan...
- Hitzak osatzeko bideak: atzizkiak: **-ka**

Atzizkien kasuan, aurrena azalpen xume bat jarri dugu, gero **-ka** atzizkiarena eta bukatze-ko ariketa batzuk. Hauexek dira soluzioak:

- 1 Foruzainek manifestaria bultzaka atera zuten Parlamentutik.
- 2 Poltsiko telefonotik etxera deika aritu zen, baina inork ez zuen hartu.
- 3 Gaur ezin izan dut lorik egin gau osoan; izan ere aldameneko etxeko zakurra zaunkaka aritu da isildu gabe.
- 4 Bart kontzertuan jendea oso gustura geratu zen kantariarekin eta bukaeran altxatu eta txaloka hasi zen.
- 5 Felipe pozik eta txistuka zihoan gaur goizean lanera, txori bat baino alaiago.
- 6 "Nazkatuta nago txakur horretaz. Isiltzen ez bada, harrika egingo diot".
- 7 Hartu zuen katarroaren eraginez, eztulka / doministikuka eta doministikuka / eztulka pasatu zuen egun osoa Fernandok.

Noizko emango didazu txanda?

Edukiak

- **Trebetasuna:** entzumena
- **Testua:** bi pertsonaren arteko elkarrizketa, anbulatorioko administrari eta deitzen duen pertsonaren artekoa.

Ezaugarriak: 1.- Erregistroa: formala.
 2.- Lexikoa: denbora nozioak, txanda eskatzeko esapideak...
 3.- Helburua: txanda hartzen ikastea.
 4.- Adierazpide linguistikoak: Geroago (nozioetan) azalduko direnak:

- Txanda adierazteko esapideak: -norako (...kontsultarako...), noizko, kortesiazko hipotetikoak, zertarako.

Prozedura

Jarduera honetan elkarrizketa bi aldiz adituko dute. Ulermen xehea erabiliko du ikasleak galdera bakarrari erantzuteko.

Hona hemen elkarrizketaren transkripzioa:

Elkarrizketa: Anbulatorioko administraria eta deitzen duena

Administ: Milagrosako anbulatorioa, egun on!
 Gaixoa: Bai, egun on! Begira, txanda eskatzeko deitzen dut, Arrieta medikuaren kontsultarako.
 Administ: Bai, izen-abizenak emango dizkidazu?
 Gaixoa: Bai, Elena Urizar Azpitarte.
 Administ: (Ordenagailu hotsa) Ederki. Biharko izan beharko du, gaur dena beterik baitu.
 Gaixoa: Barkatu, noizko esan duzu... ez dut ulertu eta...
 Administ: Biharko, biharko, gaur dena beterik duelako.
 Gaixoa: Bueno, zer egingo zaio ba; nik gaurko nahi nuen, baina ezin bada, biharko izan beharko du. Eta zer ordutan?
 Administ: Zazpiak hamar gutxitan
 Gaixoa: Konforme, eskerrik asko
 Administ: Agur

Soluzioa

– Noizko eman diote txanda?

BIHARKO

N. Txanda eskatzeko

Jarduera honen helburua nozio zehatz baterako (txanda eskatzeko) aurreko jardueraren batean agertu diren baliabide linguistikoak eskaintzea da, horiei errepara diezaieten. Hauexek dira oraingoan eskaintzen ditugunak:

- Txanda adierazteko esapideak: -norako (...kontsultarako...), noizko, kortesiazko hipotetikoak, zertarako.

5

Jarduera

Sendagilearenean**Edukiak**

- **Hizkuntz trebetasuna:** entzumena.
- **Testua:** bi pertsonaren arteko elkarrizketa, sendagile eta gaixo baten artekoa.

- Ezaugarriak:
- 1.- Erregistroa: formala.
  - 2.- Lexikoa: osasuna arloari buruzkoa.
  - 3.- Helburua: sintomak, gorputz egoerak deskribatzen ikastea.
  - 4.- Adierazpide linguistikoak: Geroago (nozioetan) maiztasuna azaltzeko beharrezkoak direnak:
    - Lau ordutatik lau ordutara, egunean behin...

Prozedura

Elkarrizketa lehendabiziko aldiz entzun ondoren, azaldu zaizkien hitz berrien hausnarketa (sintoma gehiago deskribatzeko) egingo dute. "A" ariketan negritan dauden hitz zatiei erreparatuta, saiaturako dira hitzei esanahiari antzematen. "B" ariketan hitz berberen gaztelarazko itzulpenak izango dituzte, gurutzegrama moduan emanak.

Gero berriz entzungo dute elkarrizketa eta "C" ariketan ulermen xehea erabiliz, gaixoak dituen sintomak jaso beharko ditu tabla batean "bai-ez" erako galderen bidez.

Azkenik, "D" ariketan botiken iragarkiak dituen bideo zati bat ikusiko dute. Iragarki horien artean "A" ariketan entzun duten elkarrizketan, sendagileak gaixoari errezetatzen diona aurkitu eta benetako errezetaren marrazkian erantzuna jarri behar dute.

Hona hemen elkarrizketaren transkripzioa:

Elkarrizketa: Sendagilea – gaixoa. Sendagilearen kontsultan

Sendag: Arratsalde on! Antonio Borrás del Barrio jauna, ezta?
 Gaixoa: Bai.
 Sendag: Beno, ba Antonio, azaldu zer duzun.
 Gaixoa: Ba, kontua da duela bi astetik hona sabeleko mina dudala. Bazkaldu eta berehala hasten da min hori, askotan oso min handia dut.
 Sendag: Bihotzerrea ere baduzu?
 Gaixoa: Bai, urdaila sutan banu bezala.
 Sendag: Erre sentsazio hori duzunean, botaka egiten duzu?
 Gaixoa: Ez, hori ez.
 Sendag: Eta beherakoa izan duzu azken aste honetan?
 Gaixoa: Ez.
 Sendag: Idorreriarik?
 Gaixoa: Ez
 Sendag: Sabela handiturik duzu?
 Gaixoa: Bai, pixka bat bai.
 Sendag: Beno, azterketa sakonik egin gabe, digestioarekin arazoren bat duzula ematen du. Bihotzerrea kentzeko pastila batzuk emango dizkizut. Tori erre-zeta eta hartu pastila bat otordu nagusien ondoren, bazkaldu eta afaldu ondoren, alegia. Dena den, hurrengo astean zehar hobekuntzarik somatzen ez baduzu, etorri berriro.
 Gaixoa: Ederki, eskerrik asko, agur.
 Sendag: Agur, bai.

Soluzioak: C

		BAI	EZ			BAI	EZ
1	Zorabioak		X	6	Beherakoa		X
2	Botalarria		X	7	Sabela handiturik	X	
3	Sabeleko mina	X		8	Eztula		X
4	Hotzeria		X	9	Idorreria		X
5	Bihotzerrea	X		10	Bizkarreko mina		X

Soluzioak: D

PEPCID

N. Maiztasuna

NOZIOAK

Maiztasuna azaltzeko beharrezkoak diren baliabide linguistikoak:

- Lau ordutatik lau ordutara, egunean behin / bi aldiz (bitan) / bi hilabetetik hirutan...

6. Jarduera

Mina, gaixotasun gehienen muina

Idazmena

Edukiak

- **Trebetasuna:** mintzamina, batez ere.
- **Testua:** bi pertsonaren arteko elkarrizketa.

Ezaugarriak: 1.- Erregistroa: formala.
 2.- Lexikoa: aurreko jardueretan ikusitako osasun arloari buruzkoa.
 3.- Helburua: sintomak, gorputz egoerak deskribatzea.
 4.- Nozioak: aurreko jardueretan azaldutakoak.
 5.- Adierazpide linguistikoak: aurreko jardueretan azaldutakoak.

Mintzamina

Prozedura

Osasun alorreko zenbait hitz, nozio... ikasi dituzte aurreko jardueretan. Jarduera honetan hori guztia praktikatuko dute. Horretarako, hirunaka jarrita, bat txanda ematen duen administraria izango da, beste bat sendagilea eta bestea gaixoa. Aurrena gaixoak bete behar du fitxa bat dituen sintoma guztiekin, gero ambulatiora deitu behar du txanda eskatzeko. Ondoren sendagilearengana joango da bere arazoa azaltzera. Sendagileak diagnostikoa egingo dio eta botikaren bat errezetatuko dio, zenbat hartu behar duen esanez. Gero rolak aldatuko dituzte.

7. Jarduera

Egin dezagun barre pixka bat

Entzumena

Edukiak

- **Trebetasuna:** entzumena.
- **Testua:** bakarrizketak: osasun gaiarekin lotura duten txiste batzuk entzungo dituzte.

Ezaugarriak: 1.- Erregistroa: informala.
 2.- Lexikoa: osasuna arloari buruzkoa.
 3.- Helburua: barre pixka bat egitea alde batetik, eta bestetik hain kalekoa den testu mota horretara hurbiltzea.

Prozedura

HABEk duen web orriko txisteak dira proposatzen ditugunak. Osotara bost txiste dira, eta irakaslearen esku dago denak batera edo banaka entzunaraztea. Dena bukatutakoan, gal-detegitxo bat beteko dute.

Transkripzioak:

Ezin edan (Guipuzkera)

Beste gizon bat joan omen da medikutara, eta berebiziko tenblekea eskuan, eta...

- Doktore jauna, begira, azken bolada honetan eskuan daukat izugarrizko dardarizoa, eta ez dakit zergatik ote den. Eta medikuak esaten dio:
- Asko edaten al duzu?
- Asko nola edango dut? Erdia erori egiten zait eta!

Hiltzorian (Guipuzkera)

Beste gizon bat joan omen da medikutara. Atera da kontsultatik, eta, kalean dagoela, lagubatekin elkartzen [juntatzen] da:

- Joño, Jose, triste ikusten zaitut.
- Triste? Ez ezazu horrelakorik esan. Medikutatik nator orain eta.
- Bai? Eta zer esan dizu?
- Aiiiiii! Astelehenean hilko naizela.
- Joñooooo! Ez duzu ederki hasi behar astea.

Oxigenoa jarri (Guipuzkera)

Gizon batek andrea haurdun zuen, eta, klinikan zegoela, ea eduki ote duen edo kezkatuta, joan da korrika eta sartu da urgentzietara:

- Doktore jauna, doktore jauna, begira, nire andreak haurra izan du, eta ikusi nahi nuke.
  - Zein zara?
  - Xabier Martin.
  - Bai, hirugarren solairuan.
- Joaten da hirugarren solairura, eta beste ate bat ireki, eta...
- Doktore jauna, doktore jauna, nire andreak haurra izan duela eta ikusi nahi nukeela.
  - Begira, zure andrea oso ondo dago. Ez da inongo arazorik izan, baina semeak...
  - Zer pasa da, zer pasa da semearekin?
  - Ez, pasa, ez da ezer pasa. Oxigenoa jarri behar izan diogu.
  - Dioossssss! Nik Xabier jarri nahi nion eta.

Handikeria (Guipuzkera)

Beste gizon bat joan da medikutara, eta...

- Begira, doktore jauna, arazo bat daukat.
- Zer duzu, bada [ba]?
- Begira, daukat barrabila bat handituta.
- Bueno, hori normala izaten da.
- Baina... nirea ez da normala. Daukat handituta, baina handituta, e?
- Lasai, erakutsi, eta...
- Erakutsi beharra dago? Lotsa ematen dit!
- Bueno, gizona, hemen ohituta gaude horrelako gauzetan. Beraz, erakutsi, ez dago inongo...
- Baina ez barrerik egin.
- Ez, ez, ez, lasai egon. Ateratzen du barrabila, eta doktorea barrez, ja, ja, ja, ja!
- Bada [ba], orain ez dizut handitutakoa erakutsiko.

Potentzia jaitsi (Guipuzkera)

Zahar bat joan da medikutara berriz, eta...

- Doktore jauna, doktore jauna, begira potentzia sexuala jaitsi nahi nuke.
- Baina, baina, baina... zure adinean potentzia sexuala buruan egoten da.
- Bada [ba], horixe nahi dut, jaistea, jaistea.

WWW.habe.org/ikaslearengunea/txisteak

8

Jarduera

“Errezeta elektronikoa”

Edukiak

- **Trebetasuna:** irakurmena.
- **Testu mota:** azalpen testua.

Prozedura

Informazio orokorra lortu behar dute testu honen gainean. Irakurketa banaka egitea komeni da, gero laburpena egiteko aberasgarriagoa da hirunaka edo launaka jartzea.

Atzizkiak errepasatzeko aprobetxatu dugu. Oraingoan **-ari**, **-tzaile** eta **-gaitz** dira ikusiko ditugunak.

Soluzioak:

- Zertan datza *errezeta elektronikoaren* proiektu hau?

Farmaziak sartu ahal izango dira familiako mediku, pediatra eta espezialisten datu basean.

- Zein dira proiektu honek dakartzan abantailak?

- 1.- Betiko eskuko errezeta desagertuko da.
- 2.- Zaharren kasuan botikariek ere azal diezaiekete medikuak esandakoa.
- 3.- Agur medikuen letra ulergaitzari.

A. -ari (-kari, -lari). Atzizki honek agentea, jarduera profesionala adierazten du. -kari eta -lari atzizki horren aldaerak dira.

1. Bilatu aurreko testuan atzizki hori duten hitzak.

farmazilariek

botikariak

2. Erantzun galderari atzizkidun hitzak erabiliz. Nola deitzen zaio...

a) zapatak egiten dituenari?	zapataria
b) taberna batean lan egiten duenari?	tabernaria
c) arraunean aritzen denari?	arraunlaria
d) bertsotan aritzen denari?	bertsolaria
e) aizkoraz enborrak mozten dituenari?	aizkolaria
f) ehizan dabilenari?	ehiztaria
g) sukaldean aritzen denari?	sukaldaria
h) biblioteka batean lan egiten duenari?	bibliotekaria
i) Eusko Jaurlaritzako presidenteari	lehendakaria
j) kamioiak gidatzen dituenari?	kamioilaria

B. -tzaile. Atzizki honek, aurrekoak bezala, zerbait egiten duena adierazten du eta aditzei eransten zaie.

1. Bilatu aurreko testuan atzizki hori duen hitza.

erabiltzailea

2. Erantzun galderi atzizkidun hitzak erabiliz. Nola deitzen zaio...

a) ikertzen duenari?	_____	ikertzailea	_____
b) hiltzen duenari?	_____	hiltzailea	_____
c) erretzen duenari?	_____	erretzailea	_____
d) beste hizkuntza batera itzultzen duenari?	_____	itzultzailea	_____

C. -gaitz. Atzizki honek zailtasuna, ezintasuna adierazten du.

Adibidez: sinetsi (creer)

Egunkariko berri hau erabat **sinesgaitza** da (sinesteko zaila, ezin da sinetsi).

1. Bilatu aurreko testuan atzizki hori duen hitza

ulergaitza

2. Erantzun galderi atzizkidun hitzak erabiliz. Nola deitzen zaio...

a) sendatzeko zaila den gaixotasunari?	_____	sendagaitza	_____
b) aldatzeko zaila denari?	_____	aldagaitza	_____
c) egoera berrietara moldatzeko zaila denari?	_____	moldagaitza	_____

9.

Jarduera

“Osasun txokoa” irratsaioa

Edukiak

- **Trebetasuna:** irakurmena.
- **Testua:** eskutitza.

Prozedura

Ulermena lantzea du helburu ariketa honek. Ematen zaien eskutitzaren paragrafoak desordenaturik daude. Zeregin honetan laguntzeko, paragrafoen edukina labur-labur jarri dugu, beraz ikasleek paragrafoak leku egokian kopiatu behar dituzte.

Irakurmena

Idazmena

Soluzioak:

1. paragrafoa

-Aurkezpena
-Irratsaioarekiko
interesa

Felix Ortiz de Mendivil naiz, zuen irratsaioaren entzule amorratu bat. Larunbatero egoten naiz zuen irratsaioa noiz hasiko zain, oso interesgarria delako eta osasunaz asko ikasten ahal delako.

2. paragrafoa

-Irratsaioaren edukiaren deskribapena

Larunbatero Julian Bereziartua medikuak entzuleek eskutizetan proposatzen dituzten gaietara erantzuna ematen die. Azalpen horiek guztiak oso interesgarriak eta oso argiak iruditzen zaizkit.

3. paragrafoa

-Irratsaioarako gaiaren proposamen eta justifikazioa

Eskutitz honen bidez datorren larunbateko gaia proposatu nahi nioke: buruko mina. Beraz, buruko minaz hitz egingo balu eskertuko nioke; izan ere askotan izaten dut buruko mina, nik eta beste askok, arazo hau oso zabaldua dagoela iruditzen baitzait.

10.

Jarduera

Agur t'ardi**Edukiak**

- **Trebetasuna:** idazmena.
- **Testua:** eskutitza.

Prozedura

Aurreko jarduerako Felixen eskutitza eredutzat hartuta edo hartu gabe, irratira bidaltzeko gutun bat idatzi behar dute osasunari buruzko kezka, azalpen eta abarren erantzunak eskatuz. Eskutitzen gaiak desberdinak izatea komeni da, joku asko ematen baitu. Eskutitzak bukatuta daudela, irakasleak jaso, zuzendu eta gorde egin behar ditu, aurrerago (13.jardueran) erabiliko ditugu eta.

Edukiak

- **Trebetasuna:** entzumena.
- **Testua:** bakarrizketa: azalpen testua.

Ezaugarriak: 1.- Erregistroa: formala.
2.- Lexikoa: buruko minaren ingurukoa.
3.- Helburua: informazio xehea jasotzea.
4.- Adierazpide linguistikoa: denborazkoak: -(e)nean

Prozedura

Julian Bereziartua sendagileak buruko minaren inguruko azalpenak emango ditu. Informazio osoa bildu dugu eskema batean, baina zenbait informazio falta dira; izan ere horietatik dira ikasleek osatu behar dituzten ideiak. Behar adina alditan entzun dezakete.

1. Organikoen artean

1. arrazoa: buruan burmuinak ditugu eta meningeak (tela moduko batzuk) burmuinak tapatzen dituztenak.

Meningeak noiz eragiten dute mina?

Meningeak handitzen direnean

2. arrazoa: gaixotasun batek, entzefalitisak, eragiten du.

Zergatik gertatzen da entzefalitisak?

Burmuinak handitzen direlako eta buru-hezuraren kontra jotzen dutelako. Presio horren eraginez, mina sortzen da.

3. arrazoa. Kiste batzuek, onek zein txarrek, burmuinak sakatzen dituztelako eragiten da buruko mina.

2. Organikoak ez direnen artean

Askotan ez dakigu zergatik sortzen den buruko mina. Ematen du **estresak, disgusturen batek...** eragiten duela min hau. Horregatik kezka edo estresa duten pertsonak izaten dute buruko mina.

1. Minik handienetakoa ematen dutenak migrañak eta jakekak dira.

Noiz gertatzen dira migrañak eta jakekak?

Buruko zainak estutu eta zabaltzen direnean.

2. Trigeminoa buruan dugun nerbio bat da.

Noiz eragiten du trigeminoak mina?

Nerbio hori urratzen, irratzen edo handitzen denean eragiten du mina.

Nolakoa da nerbio honek eragiten duen mina?

Min izugarria eragiten du kopetan edo aurpegian.

3. Min hau sufritzen dutenek esaten dute suizidatzeko moduko mina dela.

12.

Jarduera

Zenbat buru hainbat... buruko min

Entzumena

Mintzamina

Edukiak

- **Trebetasuna:** entzumena.
- **Testua:** elkarrizketa.

Ezaugarriak: 1.- Erregistroa: informala.
2.- Lexikoa: buruko minaren ingurukoa.
3.- Helburua: informazio xehea jasotzea.

Prozedura

Noel Elorga enpresa-gizonari egin dioten elkarrizketa entzungo dute. Ulermen xehea eskatuko zaie, baina ikasle guztiek ez dute informazio osoa jaso behar. Horretarako gela bi taldetan banatuko dugu. Batzuek *A ikaslea* fitxa izango dute eta beste batzuek *B ikaslea* fitxa. Fitxa bakoitzari dagokion informazioa jaso behar dute. Gero A eta B taldekoak elkartuko dira jaso duten informazioa konparatu eta osatzeko.

Bukatzeko, eta entzun duten eredia kontuan hartuta, solasean arituko dira taldeetan jarrita buruko minaren inguruan. Talde bakoitzak emango du ikaskideen aurrean esan dutenaren berri.

Soluzioak:**A ikaslea**

- **Askotan izaten du buruko minik?**
Askotan ez, batzuetan bakarrik.
- **Familiako beste norbaitek ere bai?**
Familiako kontua da buruko minaren arazoa, herentziaz jasotakoa. Noel Elorgaren aitona batek, amak, arreba batek... ere izaten zuten/dute buruko mina.
- **Nola kentzen du buruko mina?**
Kafe bero eta indartsu bat hartzen du eta aspirina bat ere bai, nahiz eta aspirina hartzea ez gustatu.

B ikaslea

- **Asko irauten dio buruko mina?**
Ez, gutxi. Aspirina bat hartuta laster joaten da buruko mina.
- **Zerk eragiten dio buruko mina?**
Burmuinaren atzeko zerbikalek. Batzuetan kotxean edo mendian asko ibili delako, edo goizeetan esnatzean, inolako esplikaziorik gabe. Beste batzuetan lan askoren eraginez izaten du buruko mina.
- **Zein dira beste erremedio naturalago horiek?**
Ozpina ur pixka batekin nahastu, esponja bat busti eta kopetan jarriz ere kentzen omen da. Edo horma zati batzuk esponja batean sartu eta hori kopetan jarriz. Landareetatik ateratzen diren olio esentzialak sudurretik arnastea ere beste erremedio bat da.

13.

Jarduera

Hizlari hitzak ere -ari atzizkia du

Irakurmena

Edukiak

- **Trebetasuna:** mintzamina eta idazmena.
- **Testua:** mintzamina (azalpen formala), idazmena (eskutitza).

Ezaugarriak: 1.- Erregistroa: formala.
 2.- Lexikoa: aurreko jardueretan ikusitako osasun arloari buruzkoa.
 3.- Helburua: sintomak, gorputz egoerak... deskribatzea.
 4.- Nozioak: diskurtso nozioak (diskurtso bateko fase guztiei aurre egiteko baliabideak).

Mintzamina

Prozedura

Gela bikoteka banatu ondoren, 8. jardueran prestatu dituzten eskutitzak jaso, nahastu eta bikote bati eskutitz bana eman, beraiena ez dena. Tokatu zaien eskutitzaren erantzuna prestatuko dute. Nahi bada, informazio pixka bat har daiteke entziklopedia batetik, edo bestela asmatu ere asma daiteke. Ikasleek ikaskideen aurrean azalpen formala eman ahal izateko, diskurtso nozioen eskema jarri dugu lagungarri izan dakien.

Edukiak

- **Trebetasuna:** entzumena.
- **Testua:** bi pertsonaren arteko elkarrizketa, mediku eta gaixoaren artekoa.

Ezaugarriak: 1.- Erregistroa: formala.
 2.- Lexikoa: gorputz barruko organoen izenak, gernu-analisia, odol-analisia, erradiografia, ekografia, ebakuntza, nondik operatu.
 3.- Helburua: lexiko berria (goian aipatzen dena) ikasi eta sintomak deskribatzen segitzea.

Prozedura

Entzun ondoren eta ulermen orokorra erabiliz, gorputzaren barruko organoen izenak jaso behar dituzte. Gero B ariketari ekingo diote izen berri horiek, eta beste batzuk gehiago, bereganatzeko. Horretarako marrazkiak organo horien definizioekin lotuko dituzte. Ondoren elkarrizketa berriro entzungo dute eta ulermen xehea jarriko dute martxan; izan ere informazio zehatza hartu behar dute "egia-gezurra" erako galderen bidez. Konprobazio gisa, hirugarren aldiz entzun dezakete.

Hona hemen elkarrizketaren transkripzioa:**Elkarrizketa: Sendagilea – gaixoa. Sendagilearen kontsultan**

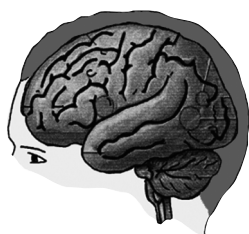
- Sendag: Egun on! Gema, zer moduz?
- Gaixoa: Hainbestean, egun hobekak izan ditut eta.
- Sendag: Zer, segitzen duzu sabeleko oinaze horiekin, ezta?
- Gaixoa: Min handia ez da, baina hor dago. Ematen du ez duela nigandik alden du nahi.
- Sendag: Hara, hemen ditut aste hauetan egin dizkizugun proben emaitzak. Gernu eta odol-analisiak ongi daude. Erradiografian zerbait ikusten da hesteetan, baina egia esan, ez du gehiegi esaten. Ekografiak eta eskanerrak nahiko argi erakusten dute mina zerk eragiten dizun. Hara, ikusten da kiste handi xamarra duzula heste aldean. Horrek presioa egiten du hesteetan, gibelan, giltzurrunetan eta aldameneko organoetan eta mina eragiten du.
- Gaixoa: Ai ama!! Eta larria al da? Beldurrik airean nago. Betidanik izan naiz koldar samarra osasun kontuan.
- Sendag: Ez, emakume! Ez duzu beldurrik izan behar. Hori bai, kendu beharko dugu. Ebakuntza bat egin beharko dizugu. Ospitalean aste bete eta etxera!
- Gaixoa: Hesteetatik operatu? Ai ene! Ai ene! Operatu! Hitz hori entzute hutsak dardarka jartzen nau.
- Sendag: Lasai, ez dizut ukatu behar ebakuntza bat dela, hau da, kirolatik pasatu behar duzula eta horrek beti arriskua izan dezakeela. Baina lasaitzeko esango dizut ebakuntza erraza dela. Esango banizu zeurea bazalako zenbat egiten dugun...

A

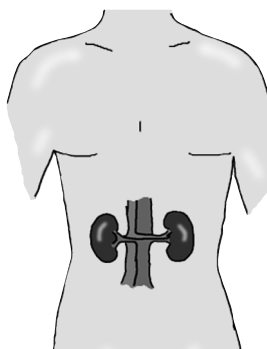
Hesteak, gibela giltzurrunak.

B

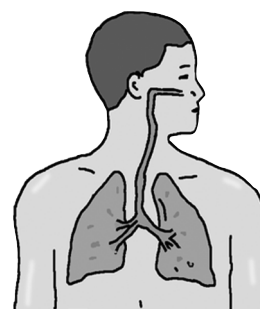
Organo batzuen izenak ezagunak dira, bese batzuk, berriz, ez. Organoen definizioen arabera, jarri marzki bakoitzari dagokion organoaren izena

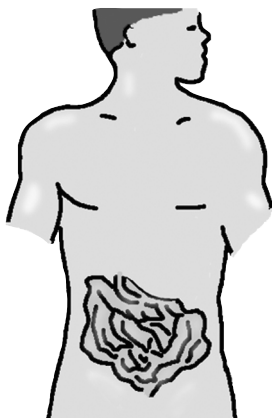
BURMUINAK

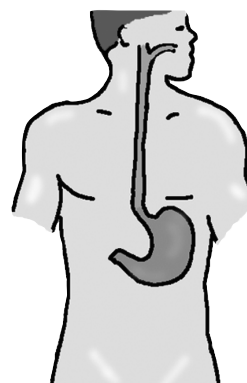
GILTZURRUNAK

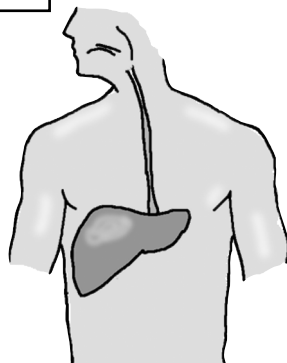
BIRIKAK

HESTEAK

URDAILA

GIBELA

BIHOTZA

C

1. Zertara joan da Gema espezialistarengana?	EGIA	GEZURRA
Proben emaitzak ezagutzera.	X	
Sabelean min izugarria duela esatera.		X
Operatu nahi ez duela esatera.		X
2. Odol-analisiak eta gernu-analisiak ere egin dizkiote. Zein dira emaitzak?	EGIA	GEZURRA
Odol-analisia ongi dago, bestea, berriz, ez.		X
Gernu-analisia ongi dago eta bestea ere bai.	X	
Gernu-analisia da ongi dagoen bakarra.		X
3. Zer probak erakusten du argiago mina zerk eragiten dion?	EGIA	GEZURRA
Erradiografiak.		X
Ekografiak.	X	
Eskanerrak.	X	
4. Zertatik operatu behar dute?	EGIA	GEZURRA
Gibeletik.		X
Giltzurrunetatik.		X
Urdailetik.		X
Hesteetatik.	X	
5. Operatu behar dutela entzun duenean, nola erreakzionatu du?	EGIA	GEZURRA
Beldurtu da.	X	
Kezkatu da.	X	
Berdin zaio.		X
Mesfidantzaz.		X
Haserretu da.		X

15.

Jarduera

Organo-ematea

Irakurmena

Edukiak

- **Trebetasuna:** irakurmena.
- **Testua:** astekari batean argitara emandako azalpen testua.
- **Helburua:** ulermen xehea erabiliz, testua ongi ulertea.
- **Adierazpen linguistikoak:** aditzaren aspektua.

Prozedura

Lehenengo ariketa testua osatzea izango da. Aukera anitzeko galderen bidez, lokailuak, testu mailako loturak eta aspektua dira hasieran landuko dutena. Testuan irakurri dutena oinarritzat hartuko dute hurrengo jarduerarako. Testua luze xamarra denez, aldi batez egin beharrean saio batzuetan egin daiteke.

Soluzioak:

1	a) Hala ere b) Behintzat c) Ere	2	a) beraz b) gainera c) dena dela	3	a) Hala ere b) Ordea c) Lehenik eta behin
4	a) egiaztatu aurretik b) egiaztatu ondoren c) egiaztatzen ari direla	5	a) eginda daudela b) egin beharrean c) egiten ari direla	6	a) amaitu aurretik b) amaitzen ari direla c) amaitzean
7	a) hala ere b) berriz c) orduan	8	a) hau da b) izan ere c) ere bai	9	a) Alde batetik b) Printzipioz c) Azkenik
10	a) hots b) zera c) hortaz	11	a) hots b) baina c) noski		

16.
Jarduera**Transplanteen inguruan**

Mintzamena

Edukiak

- **Trebetasuna:** mintzamena.
- **Testua:** taldeko nahiz bakarkako mintza.

Ezaugarriak: 1.- Erregistroa: formala.
2.- Lexikoa: aurreko jardueran ikusitako osasun arloari buruzkoa.
3.- Helburua: aurreko jarduerako artikulua laburtu eta iritziak trukatzea.

Prozedura

Taldeetan jarrita, talde bakoitzeko partaide guztien artean laburbilduko dituzte aurreko artikuluan transplanteetan segitzen diren pausuak. Azalpen hau formalagoa izatea komeni da. Gero gainerako galderari erantzungo diete eta hemen iritziak eta usteak bota behar dituztenez, totoa informala izango da. Talde guztiek bukatzen dutenean, ongi legoke talde bakoitzeari zer komentatu den jasotzea.

17.
Jarduera**Jolasean arituko gara oraingoan**

Mintzamena

Edukiak

- **Trebetasuna:** mintzamena.
- **Testua:** jokua.
- **Helburuak:** alde batetik ikastunitatean zehar ikasi duten lexikoa errepasatzea eta bestetik deklinabide kasu batzuk ikasi edo errepasatzea.
- **Adierazpide linguistikoak:** -deklinabide kasuak: nondik, nora, norengandik, norengana, singularrean nahiz pluralean.
-maiztasuna adierazteko behar diren baliabideak.

Prozedura

Arauk "oka" guztiek dituztenak dira. Taldeka jarriko dira (launaka edo) jolasean aritzeko. Dadoa botatzen duten aldioro nondik nora / norengandik norengana (sg/pl) doazen esan behar dute. Hau garbi utzi behar zaie arauak azaltzerakoan.

Lau kasila mota aurkitutuko dute:

- Galdera ikurra dutenak: hemen erortzean okarekin batera doan txartel multzotik (buruz behera jarrita) bat hartu behar dute. Galderak sendagileek botikak errezetatzen dituztenean, maiztasuna eta kantitatearen berri ematen dituztenak dira. Gaztekeraz daude, eta ikasleek momentuan itzuliko dituzte. Huts egiten badute, txanda bat jokatu gabe geratuko dira. Asmatzen badute, aurrera segituko dute.
- Ospitaleetako mediku eta gauzen izenak biltzen dituztenak: hauek letra beltza dute, eta hemen eroriz gero, nondik nora doazen esan behar dute. Ongi esan arte ez dago aurrera segitzerik, baina hemen ez dago penalizaziorik.
- Letra gorria dutenak: kasila hauetan osasun arazoren batekin egingo dute topo. Beraz, hemen eroriz gero, kasilean bertan jartzen du zer penalizazio duen.
- Letra urdina dutenak: hemen eroriz gero, atzera edo aurrera joango dira. Hemen ere norrengandik norengana esan behar dute.

18.

Jarduera

Ahotsa jartzen

Idazmena

Edukiak

- **Trebetasunak:** idazmena eta mintzamina.

Prozedura

Binaka jarrita, soinurik gabeko bideo-sekuentzia bat ikusiko dute. Irudiekin bat datorren elkarrizketa bat asmatuko dute. Bukatutakoan, bikote bakoitzak (edo hautaketa bat eginda, irakasleen arabera betiere) besteen aurrean irakurriko du telebistako irudiak ikusten ari direla. Amaitzeko, sekuentzia osoa (soinuarekin) ikusiko dute.

Mintzamina

19.

Jarduera

Petrikiloen jakinduria

Entzumena

Edukiak

- **Trebetasuna:** entzumena.
- **Testua:** herri sendagintzaren inguruko dokumentalaren zati batzuk ikusiko dituzte.

Ezaugarriak: 1.- Erregistroa: formala.
2.- Lexikoa: sendabelarrak, sasimedikuak...
3.- Helburua: alderdi soziokulturala indartzeaz gainera ulermena lantzea.

Prozedura

Ulermen xehea nahiz orokorra jarri behar dute jokoan. Ikasten den hizkuntzarekin batera alderdi kulturala indartu eta sustatu behar da. Ikasleek ezagutu behar dute petrikilo hauek gure kulturaren parte direla. Galdera batzuei erantzun behar diete.

Soluzioak:

- 1) Historian (erromatarren garaian, Erdi Aroan) zer nolako fama zuten petrikilo eta herri sendatzaileek? **Ona. Aurreikusle eta sendagile onak zirela aipatzen da erromatarren izkribuetan. Erdi Aroan fama hori areagotu egin zen euskal azti eta sorgin kontuekin.**
- 2) Euskal petrikiloak batik bat zertaz baliatzen dira sendabideak egiteko? **Sendabelar, ukendu eta edariez.**
- 3) Kamararen aurrean lan egitea gustuko dute? **Orokorrean ez.**
- 4) Nola ikasi dute petrikilo gehienek? **Familiako norbaitengandik jaso dute.**
- 5) Garai batean uste izaten zen jakinduria hau:
  - data jakin batzuetan jaiotzen zirenek hartzen zutela? **Bai**
  - akats fisikoak ez zituztenek hartzen ahal zutela? **Ez. Akats fisikoak zituztenek.**
- 6) Zegamako Solita izena duena euskal petrikilo horietariko bat da. Zer ematen die gaixoei ondoeza sendatzeko? **Belarrak eta ukenduak.**
- 7) Zein da Solitaren espezialitatea? **Azaleko arazoak.**
- 8) Solitak kontsulta kobratzen die bisitan joaten zaizkionei? **Ez. Ematen dituen belarrak eta ukenduak kobratzen ditu.**
- 9) Solitak zenbatean saltzen ditu bere ukenduak? **Prezio askotakoak daude.**
- 10) Ramona Ayesta beste petrikilo bat da. Zein da bere espezialitatea? **Bihurdurak, zaintiratuak.**
- 11) Ramonak fede eta pazientziarekin bakarrik sendatzen du? **Ez. Berak prestatzen dituen ukenduekin.**
- 12) Mikel gaztea zertara joaten da Elisabete Zurutuzarengana? **Lurrina arnastera.**
- 13) Zein dira Mikelen osasun arazoak? **Gibelekoak eta hanketan indar falta.**

20.
Jarduera

Petrikiloak

Mintzarena

Edukiak

- **Trebetasuna:** mintzarena.
- **Testua:** taldeko nahiz bakarkako mintza.

Ezaugarriak: 1.- Erregistroa: formala.
2.- Lexikoa: aurreko jardueran ikusitakoa.
3.- Helburua: iritziak trukatzea.

Prozedura

Binaka jarrita, galderei erantzungo diete eta beren iritziak eta usteak bota behar dituzte. Bikote guztiek bukatzen dutenean, ongi legoke talde bakoitzean zer komentatu den jasotzea.

21.
Jarduera

Kontu txikiak

Entzumena

Edukiak

- **Trebetasuna:** entzumena.
- **Testua:** mina sendatzeko zenbait tokitan hurrei kantatzen zaizkien kantak.

Arian-arian, edo zer zulatzen da

**ZER
IKASI
DUT?**

Helburua

Ardatz nagusia ikaslea da, bera baita ikas-prozesuaren partaide eta aktore nagusia. Ikaslea bere ikas-prozesuaz jabetzen den heinean, zergatik eta zertarako ikasten duen, nora iritsi nahi duen ... jakitun den heinean, arrakastatsuagoa izango da bere ikas-prozesua. Ikaslearen autonomia bultzatzera, hain zuzen ere, dator azkeneko atal hau.

Prozedura

Ikastunitatea bukatu ondoren, ikasleek, binaka edo hirunaka jarrita, beteko dute azken fitxa. Gero, besteen aurrean bikote bakoitzak eman dezake ikasi duenaren berri; hortaz, irakasleak gogoetarako beta ematen duen ariketa hau tresnatzat har dezake ikasleak adierazpide linguistiko zein pragmatikoak bereganatu dituen ala ez ikusteko.